
ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ В ГАЛУЗІ ЕКОНОМІЧНОЇ КІБЕРНЕТИКИ

Проблемы образования в области экономической кибернетики
Educational problems in the field of Economic Cybernetics

УДК 308:477.84

О. І. Благодарний
канд. екон. наук, доцент

В. С. Северин

Інститут економіко-правових досліджень НАН України

СИСТЕМА МОНІТОРИНГУ ДОСЯГНЕННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОГО РІВНЯ НАСЕЛЕННЯ РЕГІОНУ В ЄДИНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Одним з основних показників, що характеризує рівень соціально-економічного розвитку регіону, є кількість зареєстрованих безробітних. В Україні найбільший рівень безробіття в 2011 році спостерігався серед населення у віці 15–24 роки та складав 18,6 % від кількості економічно активного населення відповідної вікової групи. За рівнем безробіття друге місце посідає вікова група 25–29 років (9,2 %). Тобто, вікову групу, що є найбільш вразливою та незахищеною до негативних чинників ринку праці, складає населення з 15 до 29 років [1]. Слідством безробіття української молоді є необґрунтовано низька заробітна плата, ненормований робочий час та диференціація праці внаслідок складності працевлаштування та поглиблення бідності молодих сімей, що спричиняє розлучення, зниження народжуваності, алкоголізм і т. д. Причиною незатребуваності молодих фахівців є недолік професійного досвіду та відсутність чіткої професійної визначеності [2]. Вирішити вказані проблеми можна за допомогою розробки нових пріоритетів в області працевлаштування за рахунок створення умов для соціальної стабільності і захищеності молоді та в області підготовки кадрів за рахунок перебудови освітньої діяльності сучасних учбових закладів з орієнтацією на розвиток професійних схильностей та потреб роботодавця.

Організація розвитку культурно-освітнього рівня людини нашої держави за принципом впровадження отриманих знань в свою практичну діяльність є єдиним шляхом формування її професійної особистості, оскільки людина, маючи можливість професійної самореалізації, забезпечує власне матеріальне благополуччя та, як слідство, сприяє соціально-економічному розвитку держави [3]. У зв'язку з цим з'являється набувна необхідність в розробці нових підходів до формування стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення.

Сьогодні в Україні питаннями економічного та соціального розвитку регіону, освіти, зайнятості населення опікуються різні міністерства, комітети та управління. Навчальні заклади та заклади культури також підпорядковані різним відомствам. Поряд з цим створюються десятки комерційних учбових закладів [2,4]. Тому важливою задачею при формуванні регіональної стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення в контексті економічного розвитку регіону є створення умов з координації діяльності цих установ та заходів.

Розробка стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону є важливим підґрунтям для професійного розвитку населення регіону. Але необхідно відмітити, що наявність тієї або іншої стратегії не створює умов для її виконання, оскільки досягнення поставлених стратегічних цілей на практиці визначається комплексом заходів, що забезпечують координацію дій всіх учасників реалізації стратегії та здатністю ці заходи

втілювати в реальність. Ланкою, що поєднує теоретичні засади формування стратегії та її практичне впровадження, є перелік відповідних заходів. Звідси постає необхідність визначення заходів з оцінки досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі.

Таким чином, метою цієї статті є розробка системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі.

Існує безліч визначень поняття стратегії. Найбільш узагальнююче з них під стратегією розуміє інтегровану модель дій, призначених для досягнення цілей [5].

Звідси під стратегією розвитку культурно-освітнього рівня населення в статті буде розумітися інтегрована модель професійного розвитку та орієнтації молодих фахівців, що сприяє їх професійної визначеності з метою зниження безробіття серед молоді, та, як слідство, зростання доходів населення та валового регіонального продукту.

При розробці стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону необхідно враховувати той факт, що потреба в самовизначенні, що є важливим компонентом професійного вибору, формується ще під час навчання в школі. Саме в період навчання в випускних класах старшокласник робить майбутній професійний вибір в результаті аналізу своїх можливостей, здібностей та бажань, займаючи внутрішню позицію дорослого та усвідомлюючи себе членом суспільства. Система науково обґрунтованих заходів, направлених на підготовку молоді до вибору професії з урахуванням особливостей особи і соціально-економічної ситуації на ринку праці, та надання допомоги молоді в професійному самовизначенні і працевлаштуванні є професійною орієнтацією. Період навчання у вищому навчальному закладі пов'язаний з професійним самовизначенням майбутнього фахівця, інтеграцією його якостей в професійну спрямованість, формуванням професійного мислення. В процесі здобуття професійної освіти відбувається цілеспрямоване формування у майбутнього фахівця системи професійної діяльності, способів та методів її освоєння [4,6].

Таким чином, при розробці системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі необхідно враховувати той факт, що розвиток професійного рівня культури населення регіону має починатися ще під час навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, знаходити своє продовження під час навчання в вищих навчальних закладах та тривати протягом життя.

Аналізуючи зміст стратегій регіонального розвитку Донецької області та результати її реалізації, можна зробити висновок, що на практиці поняття реалізації стратегії підмінюється поняттям виконання переліку заходів стратегічного плану [7]. Це можна пояснити тим, що при формуванні стратегій регіонального розвитку не застосовуються принципи стратегічного управління, суть яких полягає в формуванні та реалізації стратегії розвитку на основі безперервного контролю та оцінки змін, що відбуваються, з метою підтримки здібності до ефективного виконання мети в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

Стратегічне управління виражається в наступних п'яти функціях [5,8]:

- планування стратегії;
- організація виконання стратегічних планів;
- координація дій з реалізації стратегічних завдань;
- мотивація на досягнення стратегічних результатів;
- контроль за процесом виконання стратегії.

Таким чином, з метою розробки науково обґрунтованої та ефективної стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону необхідно враховувати наведені вище функції.

Реалізація першої та другої функції стратегічного управління — планування стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону та організація виконання стратегічних планів — передбачає розробку мети, задач та переліку основних заходів, що залежать від рівнів освіти. Реалізація функції координації дій з реалізації стратегічних завдань забезпечує зворотній зв'язок між управлінням освіти і науки обласної держадміністрації та підвідомчими їм закладами, що здійснюється за допомогою оцінки досягнутих результатів, які формуються на підставі звітності про виконання заходів з розвитку професійної культури в загальноосвітніх та вищих навчальних закладах. Реалізація останніх двох функцій стратегічного управління — мотивація на досягнення стратегічних результатів та контроль за процесом виконання стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону — має конкретизуватися в вигляді системи заходів, які б сприяли досягненню професійних цілей навчання. Крім того, як було зазначено, процес розвитку професійної культури має безпосередній зв'язок з умовами соціально-економічного розвитку регіону та ринком праці: на основі прогнозу соціально-економічного розвитку регіону та вимог ринку праці управління освіти і науки обласної держадміністрації формулює мету та задачі професійного розвитку населення, результат якого також залежить від умов соціально-економічного розвитку. Схематично описану ідею формування стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення можна представити наступним чином (рис. 1).

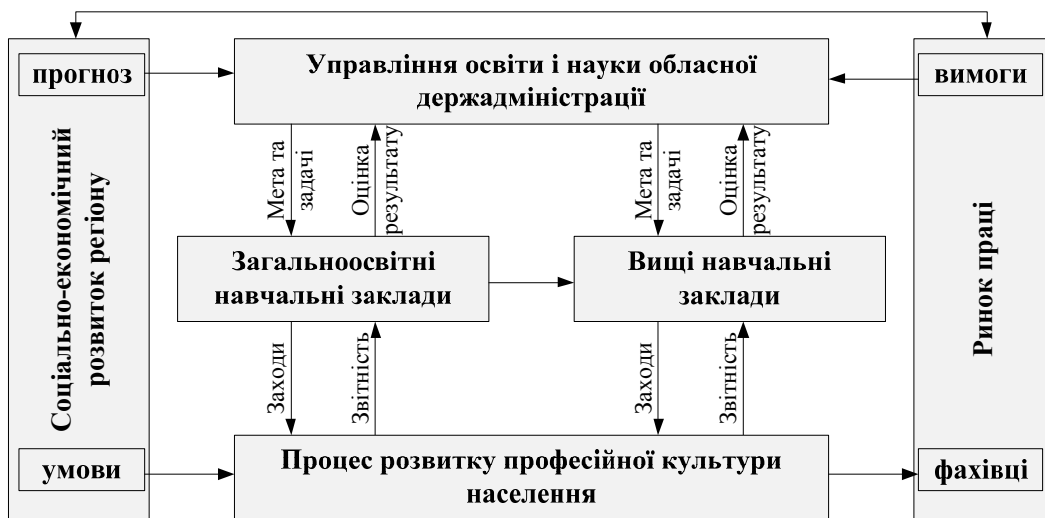

Рис. 1. Концептуальний підхід до формування стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення

Як можна бачити з рис. 1, дії з реалізації стратегічних завдань розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону між управлінням освіти і науки обласної держадміністрації та загальноосвітніми і вищими навчальними закладами носять динамічний характер, змінюються в часі та утворюють замкнутий контур.

Соціальний ефект від впровадження стратегічних завдань розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в розрізі розвитку професійної культури полягає в створенні конкурентних переваг молодого фахівця — випускника вищого навчального закладу — на ринку праці, які б дозволяли йому ефективно конкурувати з досвідченими працівниками та отримувати гідну заробітну плату, що на регіональному рівні означає зниження безробіття та збільшення валового регіонального продукту.

Контроль за процесом виконання стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону полягає в безперервному спостереженні за процесом реалізації стратегічних планів. Ця функція покликана завчасно виявляти помилки та відхилення від прийнятої стратегії.

Систематичний моніторинг діяльності закладів, що підвідомчі управлінню освіти і науки обласної держадміністрації, з можливістю прогнозу та розробки рекомендацій з попередження невиконання стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону забезпечує збалансована система показників. Міра досягнення стратегічних цілей визначається значеннями ключових показників ефективності.

Ключові показники ефективності — це інструмент контролю за просуванням до стратегічної мети. Відбір показників та визначення їх цільових значень здійснюється, виходячи із завдання максимально охопити всі критичні області, що впливають на реалізацію стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону за планований період. Все, що не має стратегічної значущості, не включається в склад або використовується як індикативний показник. Передумови успішності впровадження системи ключових показників ефективності — чітке визначення відповідальних за кожний з показників, встановлення термінів, протягом яких має бути досягнуте цільове значення по кожному з показників, та прив'язка системи мотивації до цих значень [9].

Реалізація функції контролю за процесом виконанням стратегії має починатися ще на етапі формування професійних намірів та продовжуватися до етапу професійної адаптації молодого фахівця. Інструментом контролю досягнення стратегічної мети є ключові показники ефективності. Звідси для кожного етапу реалізації стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення пропонується розробити ключові показники ефективності, які в своїй сукупності є інформаційною базою для системи моніторингу ступеню досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення. Суть цієї системи полягає в тому, що заплановані ключові показники ефективності порівнюються з фактично отриманими. Якщо відхилення між запланованими та фактичними показниками перевищує допустиме значення, то необхідно впроваджувати більш ефективні заходи з реалізації стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення (рис. 2).

Рис. 2. Система моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення

Щодо ключових показників ефективності в системі моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення, то на першому етапі формування професійних намірів необхідно визначити чисельність школярів за і-м напрямом профільного навчання. На етапах професійної підготовки та адаптації необхідно визначити чисельність студентів j-го вищого навчального закладу, що відповідає і-му напрямку профільного навчання, чисельність працевлаштованих студентів j-го вищого навчального закладу за z-м видом економічної діяльності та чисельність молодих фахівців за z-м видом економічної діяльності. Вочевидь, що для визначення цих показників необхідно використовувати значення, що лежать в деякому діапазоні, оскільки існують об'єктивні

чинники, які не дозволяють точно спрогнозувати чисельність населення (людський фактор, пов'язаний з нещасними випадками, імміграцією та ін.). На кожному етапі значення показників будуть зменшуватися на кількість осіб, які не перейшли до наступного етапу (наприклад, декретна відпустка у жінок, робота не за спеціальністю, імміграція та ін.). Звідси, ключові показники ефективності в системі моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення можна представити в наступному вигляді (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові показники ефективності в системі моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення

№	Визначення	Діапазон
1	Чисельність школярів за i -м напрямом профільного навчання	$[k_{\min}, k_{\max}]$
	⇓	
2	Чисельність студентів j -го вищого навчального закладу за i -м напрямом профільного навчання	$[l_{\min}, l_{\max}]$
	⇓	
3	Чисельність працевлаштованих студентів j -го вищого навчального закладу за z -м видом економічної діяльності	$[m_{\min}, m_{\max}]$
	⇓	
4	Чисельність молодих фахівців за z -м видом економічної діяльності	$[p_{\min}, p_{\max}]$

Перевагами запропонованої системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення є можливість систематичного спостереження за реалізацією стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення та корегування заходів відповідно до соціально-економічного розвитку.

Таким чином, система моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення дозволяє контролювати виконання стратегії за всіма етапами її реалізації.

Подальша реалізація стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення потребує постійного моніторингу ступеню досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення. Так, для систематичного спостереження за реалізацією стратегії інформація щодо чисельності школярів за i -м напрямом профільного навчання, чисельності студентів j -го вищого навчального закладу за i -м напрямом профільного навчання, чисельності працевлаштованих студентів j -го вищого навчального закладу за z -м видом економічної діяльності, чисельності молодих фахівців за z -м видом економічної діяльності має зберігатися в єдиному інформаційному просторі. Вочевидь, що потік інформації, що забезпечує аналіз ступеня виконання стратегії, є значним. У зв'язку з цим постає необхідність використання сучасних технологій з обробки, зберігання та аналізу інформації, що дозволить розробити інформаційну систему моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення. Створення системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення в єдиному інформаційному просторі забезпечує своєчасне виконання всіх заходів та дозволяє здійснювати аналіз їх ефективності.

Першим кроком створення системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення в єдиному інформаційному просторі є розробка її структури. При цьому необхідно усвідомлювати необхідність реалізації цілого комплексу організаційних, технологічних та фінансових заходів щодо розробки зазначеної структури.

Найбільш зручним, швидким та дешевим способом забезпечити ефективне управління потоками інформації в межах єдиного інформаційного середовища є створення порталу. Портал — це web-сайт, призначений для певної аудиторії, який забезпечує об'єднання інформаційного наповнення та доставку важливої для даної аудиторії інформації на основі строгої персоналізації [10].

Таким чином, пропонується інформаційну систему моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону розглядати як сукупність взаємозв'язаних через мережу Інтернет апаратних засобів, що надають можливість формування єдиної бази даних, обробки інформації та надання користувачам web-порталу результатів обробленої інформації. Сам web-портал має бути розроблений на базі сайту Управління освіти і науки обласної держадміністрації.

Основним призначення web-порталу «Управління освіти і науки обласної держадміністрації» в контексті моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону має бути:

- створення бази файлів та документів з персоналізацією інтерфейсу для кожного окремого користувача;
- зберігання бази файлів та документів;
- аналіз відхилень між фактичними та запланованими результатами з розвитку професійної культури населення;
- створення системи управління заходами реалізації стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення;
- форум для внутрішнього спілкування.

Виходячи з наведеного призначення, вхідна інформація web-порталу «Управління освіти і науки обласної держадміністрації» має бути описана за допомогою ключових показників ефективності в системі моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення (табл. 1), вихідна інформація — результатів аналізу відхилень між фактичними та запланованими результатами з розвитку професійної культури населення. Звідси архітектура системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі має бути наступна: на підставі інформації про чисельність школярів за і-м напрямом профільного навчання, що надають загальноосвітні навчальні заклади, заповнюючи спеціальний web-інтерфейс, та чисельність студентів j-го вищого навчального закладу за і-м напрямом профільного навчання, чисельність працевлаштованих студентів j-го вищого навчального закладу за z-м видом економічної діяльності, чисельність молодих фахівців за z-м видом економічної діяльності, що надають вищі навчальні заклади, формується єдина база даних ключових показників ефективності досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення. На основі аналізу цієї інформації керівництво «Управління освіти і науки» уточнює комплекс заходів з реалізації стратегії, реалізуючи таким чином зворотний зв'язок, який забезпечує цілеспрямовану дію на підвідомчі «Управлінню освіти і науки» установи (рис. 3).

Перевагами запропонованої структури системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі є:

- збір та консолідація даних щодо реалізації стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону;
- оперативний контроль за виконанням стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону;
- оцінка ефективності та результативності виконання стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону;
- можливість багатоваріантного сценарного прогнозування попиту та пропозиції на регіональному ринку праці с обґрунтуванням та оцінкою основних параметрів.

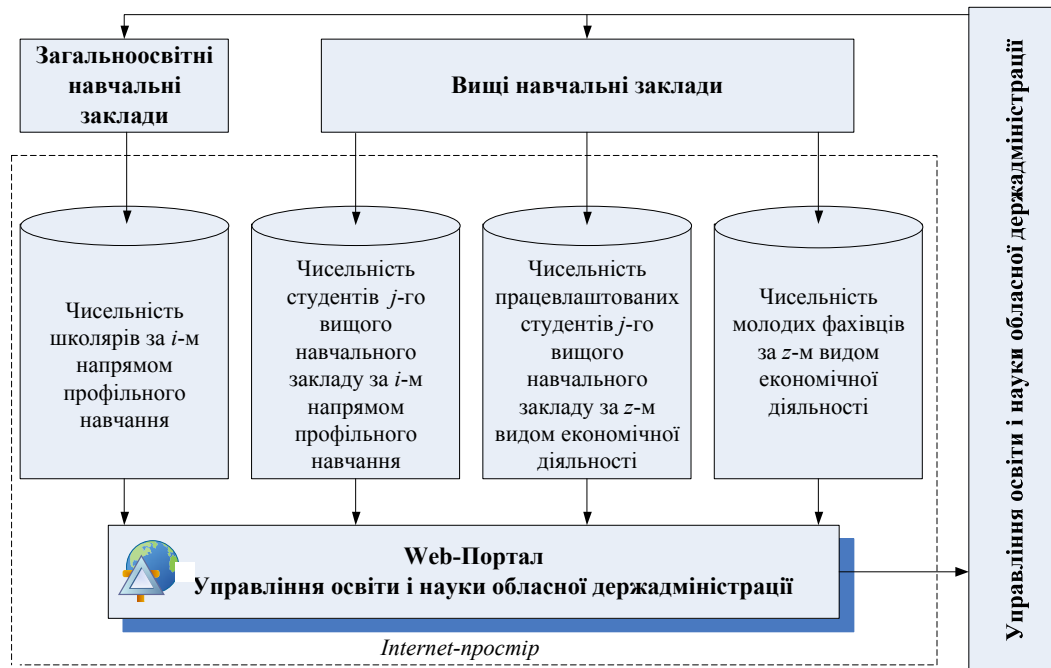

Рис. 3. Структура системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі

Таким чином, запропонована структура системи моніторингу досягнення стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в єдиному інформаційному просторі дозволяє оцінювати соціальний ефект від впровадження стратегії розвитку культурно-освітнього рівня населення регіону в безперервному режимі.

Література

1. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, віковими групами та місцем проживання у 2011 році [Електронний ресурс]: Державний комітет статистики України — Режим доступу: http://www.pbuv.gov.ua/law/97_bez.html.
2. Гареев К. Х. Оценка конкурентоспособности выпускников ВУЗа на рынке труда / К. Х. Гареев // Инновационный потенциал молодежи XXI века: материалы Региональной научно-практической конференции студентов и аспирантов. — Казань: Изд-во Казанского нац. исслед. техн. ун-та, 2011. — С. 484–488.
3. Грішнова О. А. Людський розвиток: навч. посібник / О. А. Грішнова. — К. : КНЕУ, 2006. — 308 с.
4. Назарко С. О. Вплив освіти на регіональний людський розвиток і зайнятість населення / С. О. Назарко // Актуальні проблеми економіки. — К. : ВНЗ «Національна академія управління», 2009. — № 4. — С. 166–172.
5. Карпов А. Стратегия: от разработки до реализации / А. Карпов // Управление компанией. — 2006. — № 2. — С. 60–72.
6. Карпов А. О. О развитии научного образования / А. О. Карпов // Труды Научно-педагогического семинара «Наука в школе». — М.: Изд-во НТА «АПФН» (Сер. «Профессионал»), 2003. — Т.1. — С. 16–22/
7. Регіональні програми розвитку [Електронний ресурс]: Веб-сайт Донецької обласної державної адміністрації — Режим доступу: <http://www.donoda.gov.ua/>
8. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. — М. : Дело, 2005. — 448 с.
9. Ветлужских Е. Стратегическая карта, системный подход и КРІ: Инструменты для руководителей / Е. Ветлужских. — М. : Альпиан Бизнес Букс, 2008. — 204 с.
10. Пьявченко Т. О. Автоматизированные информационно-управляющие системы / Т. О. Пьявченко, В. Р. Финаев. — Таганрог : ТРТУ, 2007. — 271 с.